

Archeologische monumentenzorg in 2020

door Alexander Jager

Vrijwel ieder jaar worden in opdracht van de gemeente Kampen archeologische onderzoeken uitgevoerd, vaak op locaties waar activiteiten plaatsvinden die de ondergrond blijvend verstoren. Die ondergrond kan resten van menselijke activiteiten bevatten die het beeld van de geschiedenis kunnen verbreden en nuanceren, daarom moeten ze in kaart worden gebracht. De *Kamper Almanak* publiceert traditiegetrouw een beknopt overzicht van deze onderzoeken. Dit jaar was dat een fors aantal.

Onderzoek plangebieden Reeve en Reevediep

De gemeente Kampen bezit niet alleen een fraai landschap, in de bodem zijn ook enkele interessante fossiele landschappen bewaard gebleven. Eén hiervan is een uitgestrekt veengebied, al is daar bovengronds niets meer van te zien. In de periode van ongeveer 2000 voor Chr. tot ongeveer 950 na Chr. was het grondgebied van Kampen grotendeels bedekt met veen. Tijdens de Middeleeuwen zijn grote delen van het veen bedekt geraakt met sediment. Vanaf ongeveer 650 deponeerde de IJssel binnen haar stroomgebied fluviaal sediment, terwijl vanaf de tweede helft van de 13de eeuw de Zuiderzee mariene sedimenten afzette. Nadat de IJssel oeverwallen in het gebied van de gemeente Kampen had gevormd, kon ontginning van het gebied een aanvang nemen. Tijdens de beginfase van de ontginning waren delen van het veen nog onbedekt door sediment, maar dit was voor de bewoners geen beletsel om ook die in cultuur te brengen.

Over de ontginning van het veen in de omgeving van Kampen zijn we tot dusver nauwelijks geïnformeerd. In het grote plangebied Reevediep heeft het archeologisch onderzoek maar weinig sporen over de veenontginning opgeleverd. Anders is dit met plangebied Reeve, waar de VOF Kampen-Reeve een woonwijk ontwikkelt. Uitgebreide booronderzoeken hebben centraal in het plangebied een nederzettingszone aan het licht gebracht. Een kleinschalig proefsleufonderzoek in 2018 heeft aangetoond dat het hier een terpach-

tige verhoging betreft die nader onderzoek behoeft. De langwerpige terp is in een noordelijke en een zuidelijke helft verdeeld. De zuidelijke helft is dit jaar onderzocht; de noordelijke tegenhanger zal in 2021 onderzocht worden. Naast het onderzoek naar de terp zijn er nog enkele andere onderzoeken op het gemeentelijke grondgebied uitgevoerd.

Ijsselmuiden, Slenkstraat 7a

Op de rechteroever van de IJssel in de gemeente zijn de rivierduinen belangrijke landschappelijke elementen. De oudste bewoningssporen in het gemeentelijke grondgebied kunnen hier aangetroffen worden. Tot hoever de randen van deze zandheuvelds zich uitstrekken is niet goed bekend. Op grond van bodemkaarten leek perceel Slenkstraat 7a te Ijsselmuiden te zijn gebouwd op een flank van een rivierduin. Na het opstarten van een ruimtelijke procedure rondom de bouw van nieuwe woningen ter plaatse heeft zodoende op deze locatie archeologisch onderzoek plaatsgevonden. Dit onderzoek is in maart 2020 verricht door Laagland Archeologie.

Uitgevoerd is een verkennend booronderzoek. Verwacht werden resten uit alle archeologische perioden vanaf het Laat-Paleolithicum (12.500 - 9700 voor Chr.).¹ Specifiek voor de periode vanaf de Late Middeleeuwen (1250 - 1500) tot en met de Nieuwe Tijd (1500 - 1950) is sprake van een middelmatige tot hoge verwachting. Voor eerdere perioden is sprake van een lage en/of middelmatige verwachting. Het uitgevoerde booronderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel te toetsen en zo nodig aan te vullen. Hiertoe zijn verspreid over het plangebied boringen gezet. In dit stadium is verkennend booronderzoek de meest efficiënte onderzoekswijze om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Uit het verkennend booronderzoek blijkt dat in het plangebied zandige en kleiige kwelder- en wadafzettingen op een voorkomen. Rivierduinafzettingen zijn niet aangetroffen. De kans dat het gebied nog archeologische resten bevat wordt daarom laag geacht.

Ijsselmuiden, Sonnenbergkwartier

In opdracht van de gemeente heeft archeologisch adviesbureau RAAP in juli een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek uitgevoerd in het plangebied Sonnenbergkwartier te Ijsselmuiden. Het onderzoek vond plaats in het kader van een nieuw bestemmingsplan. In het westelijke deel van het plangebied is in 2011 al een booronderzoek uitgevoerd, maar vanwege verharding/bebouwing konden de boringen toen

niet evenredig verspreid worden uitgevoerd. Het nieuwe onderzoek richt zich op het terrein waar nog geen onderzoek heeft plaatsgevonden. Ook zijn enkele boringen uitgevoerd op het westelijke (eerder onderzochte) terrein, zodat van het gehele plangebied een goed beeld van de ondergrond wordt verkregen. Voor het bureauonderzoek is teruggegrepen op het vooronderzoek uit 2011.²

In de uiterste zuidwestelijke hoek van het plangebied is sprake van een rivierduin in de ondergrond. De rest van het plangebied laat een ‘verdrongen’ pleistoceen dekzandlandschap zien, afgedekt door een pakket veen en een dun laagje klei. De opbouw komt overeen met de verwachting. De enige afwijking is dat de humeuze top van het pleistocene zand een (gedeeltelijk) intact podzolprofiel betreft.

De hoge verwachting voor het rivierduin blijft overeind. Vanwege de aanwezigheid van (gedeeltelijk) intacte bodemprofielen, waarin op twee locaties houtskool is aangetroffen, geldt voor de rest van het plangebied een hoge tot middelmatige verwachting.

Ijsselmuiden, Koekoeksweg-Plasweg

Aan de oostzijde van de dorpsrand van Ijsselmuiden, ruwweg in de hoek van de Koekoeksweg en de Plasweg wordt de woningbouwlocatie ‘plangebied Fuite’, ontwikkeld. Over de bewoningsgeschiedenis van dit ruim 19,5 hectare grote gebied is niet veel bekend. Door de veenrijke bodem en de lage ligging werd dit gebied in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd hoofdzakelijk benut voor landbouw en turfwinning.

Volgens 19de- en 20ste-eeuwse kaarten was het plangebied gedurende de 19de eeuw grotendeels in gebruik als weiland met enkele percelen bouwland. Vanaf het einde van de 19de eeuw verrees hier wel enige verspreid liggende bebouwing.

Het gebied moet langdurig een drassig karakter hebben gehad. Rond 1910 kwam de Ringdijk tot stand, die het plangebied in een westelijk en een oostelijk deel scheidt. Onder meer met behulp van deze dijk kon de waterbeheersing in het gebied wezenlijk verbeterd worden. In de jaren negentig van de vorige eeuw kwam de huidige verkaveling tot stand.

In verband met planontwikkeling dient voor het gebied een archeologische toets te worden uitgevoerd. Het noordoostelijke deel van het plangebied is in 2015 onderzocht door RAAP, en in 2020 heeft Econsultancy het overige deel onderzocht. In beide gevallen is een verkennend booronderzoek uitgevoerd.

Tot voor kort werd ervan uitgegaan dat het rivierduin van IJsselmuiden zich tot dit plangebied uitstrekte. Door de onderzoeken in 2015 en 2020 is nu bekend dat alleen in de westelijke zone delen van het rivierduin aanwezig zijn. De westelijke zone is het meest hooggelegen deel van het plangebied; naar het oosten toe loopt het gebied in laagte af. Uit het historisch verleden zijn geen objecten (bebouwing, begraafplaatsen, akkerlagen en/of gebruiksvorwerpen en dergelijke) bekend. De bodem van het plangebied bevat een golvende dekzandlaag. In grote delen van het plangebied is deze laag intact. In een deel van het in 2015 onderzochte gebied bleek het dekzand verstoord te zijn.

Uit het plangebied zijn geen archeologische monumenten bekend; wel zijn er verwachtingswaarden. Op de gemeentelijke archeologische waardenkaart heeft het plangebied, op grond van het hoogteverloop, een westelijke zone waarvoor een hoge archeologische verwachting geldt, een centrale zone met een middelmatige verwachting en een oostelijke zone met een lage verwachting.

Het dekzand is de belangrijkste laag in de bodem van het plangebied die archeologische niveaus kan bevatten. Het dekzand - met golvend karakter - loopt als gezegd van west naar oost af.

Door klimaatverbetering, na het aflopen van de laatste ijstijd (116.000 - 11.700 jaar geleden), zette een gestage stijging van het grondwaterpeil in. De grotendeels drooggevallen Noordzee begon zich langzaam te vullen met water dat de kustgebieden binnendrong. In de lagere delen van Nederland zette een forse veengroei in.

Vanaf circa 4600 voor Chr. begon veenvorming in de omgeving van Kampen. Op basis van paleogeografische kaarten lag het plangebied, evenals een groot deel van IJsselmuiden, in 2750 voor Chr. nog in een zandgebied. Rond 1500 voor Chr. was het plangebied volgens de paleogeografische kaarten geheel met veen bedekt. Op basis van de grondwaterspiegelcurve van het oostelijke IJsselmeergebied valt echter op te maken dat het grondwater in deze periode op circa 2 meter onder NAP lag, waardoor vermoedelijk vooral de zones dieper dan 2 meter onder NAP in een veengebied lagen. Het deel van het duin in het westelijke deel van het plangebied, het hoogstgelegen deel van het plangebied, zal vermoedelijk nog boven het veen hebben uitgestoken.

Geconcludeerd kan worden dat in de westelijke zone archeologische resten uit de periode Laat-Paleolithicum - Middeleeuwen (12.500 voor Chr. - 1500 na Chr.) verwacht worden, in de centrale zone resten uit de periode Laat-Paleolithicum - Bronstijd (12.500 - 800 voor Chr.) en in de oostelijke zone resten

Onderzoekslocatie Bisschopswetering 86, Mastenbroek. Afbeelding: Remy Steller, met behulp van Opentopo.nl, op basis van gegevens van RAAP.

uit de periode Laat-Paleolithicum - Neolithicum (12.500 - 2000 voor Chr.). De resten worden verwacht in de top van het duin- of dekzand, op dieptes variërend tussen 0 en 4 meter onder maaiveld. Vooral in de westelijke zone worden resten direct vanaf het maaiveld verwacht. Het vondstniveau bevindt zich in de top van het rivierduin of het dekzand, terwijl het sporenniveau zich enkele decimeters dieper, in de top van de C-horizont, zal aftekenen. In geen van de boringen (van zowel het onderzoek in 2015 als in 2020) zijn archeologische indicatoren waargenomen. Het gaat hier echter om onderzoeken die gericht zijn op de bodemopbouw en op mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden, en niet zo zeer om onderzoeken die de aanwezigheid van archeologische vondsten en/of sporen in kaart brengen.

Beide onderzoeksbureaus concluderen dat in belangrijke delen van het plangebied de dekzandlaag intact is. Als gezegd valt een verstoorde zone af; de intacte zandlaag komt in ongeveer 17,18 hectare van het plangebied voor.

Mastenbroek, Bisschopswetering 86

Het grondgebied van Kampen bevat veel terpen. Ruim tweehonderd daarvan zijn aangemerkt als 'archeologisch monument'. Eén daarvan is Bisschopswetering 86. Omdat deze aardheuvelds resten van oude bewoning kunnen bevatten, mag verstoring ervan slechts met mate plaatsvinden.

In verband met een verbouwing van de opstallen op genoemde terp werd ingrijpend bodemverzet gepland. Zodoende heeft TLG Bouw in juni opdracht

verleend aan RAAP om de effecten van het grondverzet op de eventueel aanwezige archeologische resten te meten. Hiervoor heeft RAAP een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek en een verkennend booronderzoek naar de terp uitgevoerd.

De terp, of huisterp, wordt gedateerd vanaf de 14de eeuw tot heden. Op basis van het bureauonderzoek kan niet met zekerheid vastgesteld worden of hier in de Late Middeleeuwen daadwerkelijk bewoning aanwezig was. De terp heeft in ieder geval vanaf de 18de eeuw binnen een erf gelegen. Daarom geldt een hoge verwachting voor resten van bewoning en bijbehorende activiteiten op het erf uit de Nieuwe Tijd.

Het booronderzoek heeft aangetoond dat de in het plangebied aanwezige ophoging uit de Late Nieuwe Tijd (1850 - 1945) dateert en dat in deze periode ook het bovenste deel van de oorspronkelijke ondergrond is geoerd. Daarom wordt niet verwacht dat oudere resten (nog) aanwezig zijn. De eventuele kenniswinst bij een gravend onderzoek is gering. Op basis van dit onderzoek blijkt dat in het plangebied waarschijnlijk geen archeologische resten bedreigd worden.

Noordelijke Randmeerdijk

In het kader van de verbetering van de Noordelijke Randmeerdijk heeft vanwege de omvang van de werkzaamheden archeologisch onderzoek plaatsgevonden. Het plangebied omvat het tracé tussen de dorpen Noordeinde en Doornspijk en doorkruist drie gemeenten gelegen in de provincies Gelderland en Overijssel. Vanwege de ligging van het tracé in een gebied dat volgens de vigerende bestemmingsplannen van de drie gemeenten een dubbelbestemming waarde archeologie heeft, dient in een aantal gevallen archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden bij bodemingrepen, afhankelijk van de soort ingreep, de grootte en de diepte, alvorens de omgevingsvergunning kan worden verkregen. Om te bepalen waar dit onderzoek vereist is, heeft het waterschap Vallei en Veluwe aan Geonius Archeologie opdracht gegeven om een verkennend booronderzoek uit te voeren. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden vanaf maart tot en met mei.

Het tracé is gelegen in een gebied met middelmatige en hoge verwachtingen, terwijl voor het dijklichaam zelf een hoge archeologische waarde geldt. In het kader van de dijkversterking Noordelijke Randmeerdijk zijn op elf locaties ingrepen gepland. Eén van die locaties is gelegen in het grondgebied van Kampen. Dit betreft een dijksegment in plangebied Reevediep en is aangeduid als: 'ophoging Reeve'. In dit deelgebied zal een groene dijk met

1,1 meter opgehoogd worden; na inklinking is dat circa 80 centimeter. Eerst wordt er 20 - 25 centimeter ontgraven om de bovenste levende laag eraf te halen. Dit wordt in een tijdelijk depot gezet. Vervolgens vindt de ophoging plaats en wordt de laag weer teruggeplaatst.

Volgens het bestemmingsplan IJsseldelta-Zuid staat opgenomen dat archeologisch onderzoek noodzakelijk wordt geacht bij ophogingen van een meter of meer en bij ontgravingen van meer dan een halve meter. Aangezien de dijk hier slechts 25 centimeter ontgraven wordt en daarna met (na inklinking) 80 centimeter opgehoogd wordt, is archeologisch onderzoek niet noodzakelijk. Daarom zijn hier geen boringen uitgevoerd.

Kampen-buitengebied: Transportleiding tussen Ens en IJsselmuiden

Door Lycens is de aanleg van een transportleiding langs de N50 en N765, tussen Ens en IJsselmuiden, gepland. Het plantracé doorkruist in het westen de gemeente Noordoostpolder en in het oosten de gemeente Kampen. De lengte van het tracé bedraagt ongeveer 13 kilometer. Bij de aanleg van de transportleiding wordt uitgegaan van een diepte van 1 meter beneden maaiveld en een breedte van 65 centimeter.

Het plangebied is gelegen in verschillende zones die archeologisch waardevol kunnen zijn. Om de effecten van het graafwerk, ten behoeve van de sleuf, op eventueel aanwezige archeologische resten te kunnen inschatten, heeft Hamaland Advies in opdracht van Lycens een archeologisch bureauonderzoek en een verkennend booronderzoek uitgevoerd naar het tracé. Het plangebied dat in de gemeente Noordoostpolder ligt is reeds eerder onderzocht. Het deel van het plangebied dat binnen de gemeente Kampen ligt is nog niet afdoende onderzocht.

Het plangebied doorkruist in dit tracédeel verscheidene geomorfologische eenheden die aantrekkelijk zijn geweest voor bewoning vanaf de prehistorie. Het betreft een rivierduin ter plaatse van IJsselmuiden en het geulensysteem van de oer-IJssel. In de buurt van het plangebied zijn ook meerdere terpen aanwezig waar resten van bewoning mogen worden verwacht uit de Late Middeleeuwen en/of de Nieuwe Tijd. Ter plaatse van het rivierduin, het dekzand bij het geulensysteem van de oer-IJssel en ter plaatse van de terpen kunnen potentieel archeologische waarden door de geplande bodemingrepen bedreigd worden.

Het plangebied is gelegen langs de N765, zodat de bodem in delen ervan verstoord kan zijn door de aanleg van de provinciale weg. Ook bestaat er een reële kans dat een deel van de bodem door agrarische werkzaamheden ver-

stoord is. Op basis van het bureauonderzoek is het echter niet mogelijk om vast te stellen tot hoe diep deze (mogelijke) verstoringen reiken. Zodoende is een verkennend booronderzoek uitgevoerd om de mogelijkheid daarvan te onderzoeken, maar ook om vast te stellen waar precies en op welke diepte de in potentie geschikte geomorfologische eenheden zich bevinden. Op basis van het verkennend booronderzoek kan het archeologische verwachtingsmodel verder gespecificeerd worden.

Tijdens het booronderzoek is ter plaatse van IJsselmuiden het verwachte rivierduin niet aangetroffen. De afzettingen in de boringen komen echter wel overeen met de eenheden die verwacht mogen worden bij het geulensysteem van de oer-IJssel. In het plangebied is sprake van restgeul-, oever-, bedding- en komafzettingen. De natuurlijke afzettingen zijn afgedekt door ophooglagen en de bouwvoor die scherp overgaan in de natuurlijke ondergrond. De verwachting dat de top van de natuurlijke ondergrond verstoord zou zijn door agrarische of andere bodemverstorende activiteiten blijkt dus te kloppen. Ter plaatse van het plangebied werden verscheidene bodemtypen verwacht. De bodem zou kunnen bestaan uit kalkhoudende poldervaaggronden, kalkhoudende nesvaaggronden, en kalkhoudende poldervaaggronden. Vaaggronden hebben geen duidelijke horizontale geleding en vaak ook geen humeuze bovenlaag. Vaak betreft het relatief jonge lagen waar nog geen bodemvorming heeft plaatsgevonden. Tijdens het booronderzoek is door het ontbreken van bodemvorming vastgesteld dat er ter plaatse van het plangebied inderdaad sprake is van een vaaggrond. Het bleek echter niet mogelijk om vast te stellen welke van de verwachte typen vaaggronden het meest aannemelijk is. Daar waar aan de oppervlakte oeverafzettingen aangetroffen zijn mag aangenomen worden dat sprake was van ooivaaggronden. Op de overige locaties was oorspronkelijk waarschijnlijk sprake van poldervaaggronden en nesvaaggronden.

Tijdens het veldonderzoek zijn de verwachte bodems (oeverafzettingen, beddingafzettingen en komafzettingen) inderdaad aangetroffen, maar op sterk wisselende dieptes. In de natuurlijke ondergrond is geen bodemvorming als gevolg van menselijk handelen in het verleden aangetroffen. Ook zijn er geen laklagen of ontkalkte bodems aangetroffen als gevolg van landbewerking (beakkering). Tevens ontbreken archeologische indicatoren, hoewel het opsporen van vindplaatsen ook niet het primaire doel was van dit onderzoek.

In de boringen bleek de bodem de eerste 80 centimeter tot 1 meter beneden het maaiveld veelal verstoord te zijn. De nieuwe verstoringdiepte voor het

Locaties van de inspecties op het tracé van de N765. Afbeelding: Remy Steller, met behulp van Opentopo.nl, op basis van gegevens van Sweco Nederland B.V.

leidingtracé bedraagt 1 meter. Dit betekent dat in een aantal gevallen hoogstens circa 20 centimeter in ‘ongeroerde grond’ gegraven zal worden. De onverstoorde bodem betreft een natuurlijke ondergrond. Er zijn kalkhoudende oeverafzettingen aanwezig. Lagen met bodemvorming als gevolg van menselijk handelen in het verleden ontbreken. Zodoende wordt geadviseerd om geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren in het plangebied.

Kampen Groot Onderhoud N765

In het kader van het project Groot Onderhoud N765 te Kampen, is de provincie Overijssel voornemens werkzaamheden te verrichten aan de Frieseweg. Deze provinciale weg vormt een belangrijke verbinding tussen IJsselmuiden en Ramspol. Vanwege de omvang van de werkzaamheden is het project archeologisch begeleid. Zodoende heeft de provincie Sweco Nederland opgedragen een bureauonderzoek uit te voeren. Hieruit is gebleken dat het plantracé langs enkele boerderijen op terpachtige verhogingen loopt en hier mogelijk archeologische resten in de grond te verwachten zijn. Aansluitend

is door Sweco een verkennend booronderzoek uitgevoerd naar enkele van deze locaties. Op grond van het booronderzoek kan het plangebied vrijgegeven worden voor planrealisatie, op vier locaties na: Frieseweg 19, 21, 23 en 23 '2e Erf'. Overeengekomen is dat de werkzaamheden bij deze locaties archeologisch zullen worden begeleid. Sweco Nederland heeft op 2 september deze archeologische begeleiding uitgevoerd.

Dit heeft weinig informatie opgeleverd over de ouderdom en bewoningsfasen van deze huisterpen, omdat de slootprofielen nergens goed te zien waren en alleen verstoorde grond is aangetroffen. De boerderijen van zowel Frieseweg 19 als Frieseweg 23 zijn in de vorige eeuw gebouwd. Waarschijnlijk zijn toen ook de erven wat verhoogd. Hierbij is de boerderij van Frieseweg 19 rond 1960 boven een bestaande sloot aangelegd. Ter hoogte van Frieseweg 19, 21 en 23 is enig vondstmateriaal aangetroffen. Dit bleek in opgebrachte grond aanwezig te zijn en kan zodoende niet voor datering van de boerderijlocaties gebruikt worden. Bij het zogenaamde '2e Erf', ten noordwesten van Frieseweg 23, is meer baksteenpuin en natuursteen in de slootbagger aangetroffen. Vermoedelijk hangt deze puinlaag samen met het afbreken van de bebouwing van dit erf in de vorige eeuw; de terp als zodanig is, getuige het Actueel Hoogtebestand Nederland, grotendeels genivelleerd. Uit de bevindingen van de begeleiding kan geconcludeerd worden dat bij het onderhoud aan de N765 geen archeologische resten bedreigd worden.

Brunnepe, Veerweg 38-40

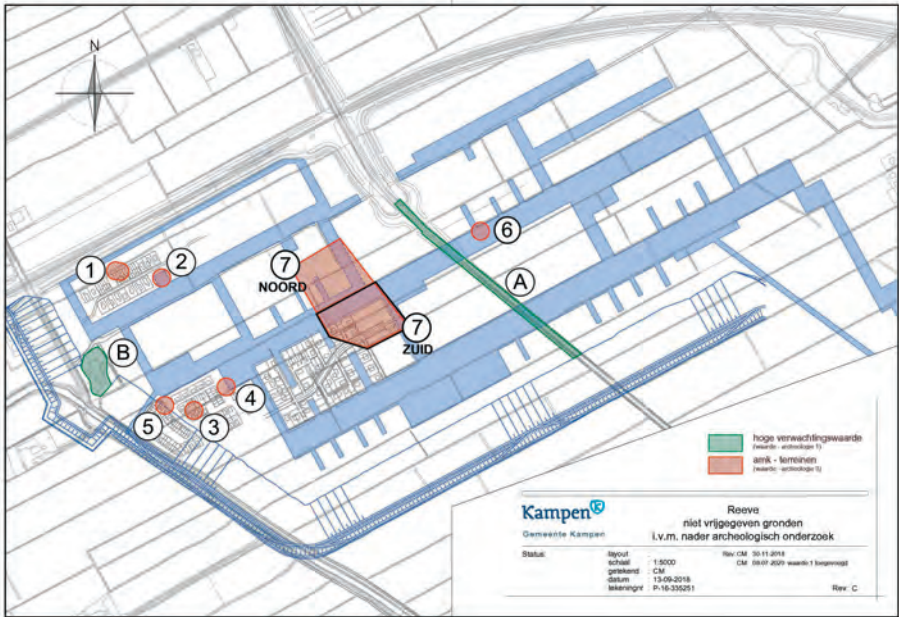
Al enige tijd staan de panden Veerweg 38, 39 en 40 op de nominatie om gesloopt te worden. De huizen dienen plaats te maken voor nieuwbouw. Het plangebied bevindt zich in de voormalige Hagen, een historische wijk van Kampen, gelegen tussen de stad en Brunnepe in.

Vanaf de 13de eeuw werd Kampen omringd met een stadsmuur, bestaande uit stroken schildmuur onderbroken door poorten die toegang gaven tot de stad. Met de uitbreidingen van de stad groeide de muur - met poorten - gewoon mee. Nutteloze delen van de stadsmuur brak men af. Kampen breidde enkele keren noordwaarts, landinwaarts en zelfs richting de IJssel uit, maar na 1505 werd de stadsmuur niet verder uitgelegd. De meest noordelijke middeleeuwse uitbreidingswijk van de stad, de Hagen, kreeg geen ommuring. De Hagen en het eveneens niet beveiligde Brunnepe leden zwaar onder oorlogsgeweld in 1572, 1578 en 1672. Na 1672 was de bebouwing in Brunnepe en de Hagen bovengronds compleet verdwenen. Modernisering van de vestingwerken in het laatste kwart van de 16de eeuw en het eerste kwart van de

17de eeuw lieten ook sporen na in de Hagen. Ten oosten van de planlocatie liep een segment van de vestinggracht. Terwijl een deel hiervan gedempt werd, werd het grachtsegment ten oosten van de Hagen getransformeerd tot de Nieuwe Buitenhaven.

De bebouwing van vóór 1672 is weliswaar verdwenen, maar in het bodemarchief kunnen nog resten behouden zijn. De vestinggracht heeft namelijk niet ter plaatse van de planlocatie gelopen. Op basis van historische gegevens en onderzoeksresultaten op diverse locaties in het centrum in Brunnepe/de Hagen geldt voor deze onderzoekslocatie een hoge verwachting op het aantreffen van nederzettingssporen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Concreet kunnen in het ongeveer 863 vierkante meter grote plangebied ophogingslagen, water- en beerkuilen en resten van woonhuizen en utilitaire gebouwen verwacht worden.

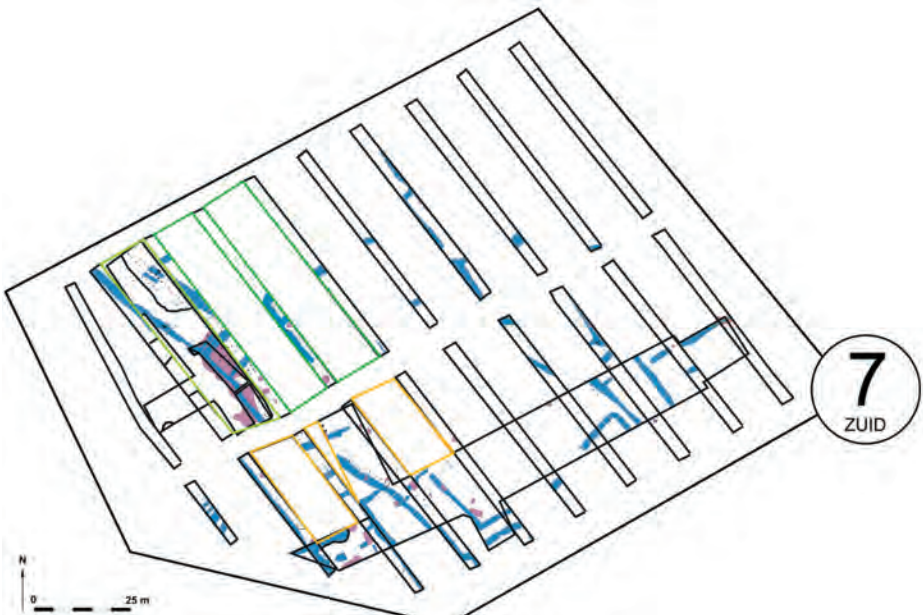
In verband met het cultuurhistorisch belang van de bodem van het plangebied is in opdracht van Mateboer Projectontwikkeling door de VUhs in september een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Voor het plangebied kan een hoge verwachting uitgesproken worden op het aantreffen van sporen en resten van bewoning uit de perioden Late Middeleeuwen (nauwkeuriger: vanaf de 14de eeuw) en de Nieuwe Tijd. Ten oosten van het plangebied is in 2016, ter plaatse van de Koggewerf, vastgesteld dat verschillende ophogingslagen voorkomen vanaf het maaiveld tot 0,45 meter boven NAP (gelijk aan circa 255 centimeter onder maaiveld in het huidige plangebied). Ten westen van het plangebied is in 2005 en 2006, ter plaatse van het Berkterrein, vastgesteld dat deze voorkomen tot 0,17 meter boven NAP (circa 283 centimeter onder maaiveld in het huidige plangebied), met de oudste sporen en resten voorkomend vanaf 1,60 meter boven NAP (circa 140 centimeter onder maaiveld in het huidige plangebied) en dieper. De top van dit niveau zal in enige mate verstoord zijn door de thans nog aanwezige bebouwing, maar oudere sporen en resten kunnen goed bewaard zijn gebleven. Daarnaast geldt voor de Late Middeleeuwen, voorafgaand aan de 14de eeuw, een onbekende verwachting op het aantreffen van sporen en resten van bewoning op de onderliggende oeverafzettingen. Dit niveau is slecht bekend en niet onderzocht in de omgeving van het plangebied. Oudere bewoning, voorafgaand aan de Late Middeleeuwen, wordt niet verwacht. Het plangebied was toen gelegen in een veengebied dat relatief ongeschikt was voor bewoning, en stond daarnaast bloot aan erosie door de IJssel. De bodem van het plangebied lijkt niet verstoord te zijn, zodat hier een hoog kennispotentieel te verwachten is.

Plankaart Reeve met daarop aangegeven de onderzoekslocaties. Afbeelding: Gemeente Kampen.

Kampen-Reeve, vindplaats 7-Zuid

In opdracht van de VOF Reeve-Kampen wordt in de gemeente Kampen de woonwijk Reeve gerealiseerd. Binnen de planvorming is archeologie een van de aandachtspunten. Het grondgebied van de toekomstige woonwijk is voor wat betreft archeologische monumentenzorg vrijgegeven door het bevoegd gezag met uitzondering van negen locaties met archeologische waarden: zeven vindplaatsen en twee locaties met een hoge verwachting. De vindplaatsen bestaan uit zes niet nader gedateerde prehistorische vindplaatsen (nummers 1 t/m 6) en een terp (vindplaats nummer 7). Voor de twee overige locaties, te weten Buitendijksweg 14 en een segment van de Slaper is (nog) niet aangetoond dat ze bodemarchief bezitten. Mogelijk zijn Buitendijksweg 14 en het segment van de Slaper respectievelijk een terp en een dijksegment uit de Late Middeleeuwen-Nieuwe Tijd. Buitendijksweg 14 is opgenomen in de klimaatdijk en het dijksegment van de Slaper is onder een wegdek gelegen. Deze locaties zijn tot dusver buiten het onderzoek gebleven. Planvorming voor het overige gebied is zodanig gevorderd dat voor drie prehistorische locaties concreet behoud is vastgelegd. Voor de overige drie prehistorische locaties worden in de toekomst beheersmaatregelen getroffen.

Reeve-terp. Het zuidelijke gedeelte met resultaten van het proefsleuvenonderzoek. Afbeelding: ADC ArcheoProjecten, bewerkt door Remy Steller.

In dit stadium is duidelijk dat vindplaats 7 niet behouden kan worden en het opgraven ervan onvermijdelijk is. De terp is verdeeld in een noordelijke en een zuidelijke helft. In verband met de planrealisatie diende het zuidelijke deel dit jaar opgegraven te worden. Zodoende heeft de VOF Reeve-Kampen aan ADC opdracht gegeven deze opgraving uit te voeren.

In de periode tussen 10 februari en 4 maart 2020 heeft ADC dit onderzoek uitgevoerd in drie fasen. Allereerst heeft er een sleuvenonderzoek plaatsgevonden. Vervolgens is het wegcunet (uitgegraven gedeelte in een niet draagkrachtige grondlaag) opgegraven en als laatste zijn delen tussen een aantal sleuven in het noordwesten vlakdekkend onderzocht. In totaal zijn 25 werkputten gegraven, waarbij structureel twee tot drie vlakken zijn aangelegd, met een totale oppervlakte van 7714 vierkante meter.

In de diepste ontgravingen is eolisch (door de wind afgezet) dekzand aangetroffen. In de top van het zand is een podzolbodem gevormd. Deze bestaat uit een donkergrijze A-horizont, licht grijze E-horizont en een donkerbruine B-horizont, daaronder een BC-horizont. Op het zand is een laag veen ontstaan. De top van het veen is duidelijk veraard. In het veen zijn onder meer greppels en kuilen gegraven. Vervolgens zijn op het veen in verschillende

overstromingsfasen lagen klei afgezet. Mogelijk is de veenterp hierdoor afgedekt en later opnieuw in gebruik genomen.

Het veldonderzoek heeft archeologische resten opgeleverd. In totaal zijn 279 sporen gedocumenteerd. Hiervan komt een aantal sporen op meerdere vlakken voor. De sporen concentreren zich vooral in het noordwestelijke deel van het onderzochte gebied en dateren uit de Late Middeleeuwen. Er zijn verschillende typen sporen aangetroffen, waarvan greppels, kuilen, dierbegravingen en staken(rijen) duidelijk het meest vertegenwoordigd zijn. In totaal zijn er 73 greppels en 42 kuilen aangetroffen. De oriëntatie van de greppels loopt sterk uiteen, van een noordwest - zuidoost oriëntatie tot een oost - west oriëntatie. Een aantal greppels, die in de verschillende werkputten doorlopen, lijken vrij abrupt te stoppen in andere werkputten, maar ook tussen de werkputten in. De breedte van de greppels verschilt eveneens en ligt gemiddeld tussen 1 meter en 2,5 meter. De onderzochte greppels zijn doorgaans vlak van vorm in de coupe, strak ingegraven en zien eruit als kaarsrechte bakken. De gemiddelde diepte bedraagt ongeveer tussen de 60 en 80 centimeter. Op het vlak lijken de greppels homogeen van samenstelling te zijn. In de coupes zijn bij een aantal greppels wel meerdere vullingen geregistreerd. In de meeste ervan zijn veenbrokken en plantenresten waargenomen. Tevens blijkt bij het afwerken van een aantal greppels dat het op een dieper niveau langwerpige, los van elkaar gelegen kuilen betroffen. Tijdens het onderzoek zijn tien sporen geïnterpreteerd als dierbegravingen. Het aangetroffen botmateriaal in de dierbegravingen lag allemaal in anatomisch verband. Een aantal van deze dierbegravingen is aangetroffen op het eerste vlak, in de kleilaag boven het veen. Andere zijn aangetroffen in greppels, bijvoorbeeld van rund en paard.

Opvallend is dat duidelijke sporen van (bij)gebouwen ontbreken. Wel heeft het onderzoek veel vondstmateriaal opgeleverd zoals aardewerk en bot, maar ook enkele schoeiselresten. Onder de vondsten verschaft het aardewerk enige datering. In totaal zijn er 280 aardewerkscherven verzameld. Het grootste deel van het aardewerk dateert rond de 15de eeuw. Mogelijk begint de bewoning/ingebruiksname van het vindplaatsterrein iets eerder, rond 1375, en heeft de gebruiksduur mogelijk een uitloop naar de eerste helft van de 16de eeuw. Het merendeel van het aardewerk bestaat uit roodbakkend aardewerk en steengoed. Ook komt er her en der wat grijsbakkend aardewerk voor en is er een component witbakkend aangetroffen. Onder het steengoed zijn twee complete vondsten gedaan: een kan en een kruik, waarbij de kruik in de periode 1425 - 1475 dateert. Verder zijn er een deel van een vetvanger en een

Kampen-Reeve. Vindplaats 7-Zuid. Dierbegraving. Foto: ADC ArcheoProjecten.

deel van een bord met slibbogen aangetroffen. Hoogstwaarschijnlijk bevat het aardewerkcomplex ook Vlaams hoogversierd aardewerk. Tijdens het onderzoek zijn in totaal 2090 botten en botfragmenten aangetroffen. Het bot is geschikt voor determinatie en zal informatie opleveren over de voedsleconomie. Het materiaal kan worden gedetermineerd op diersoort, skeletelement, fragmentatie, leeftijd, geslacht, aanwezigheid van sporen (hak-, snij-, vraatsporen), pathologieën³ en eventuele andere opvallende kenmerken.

Rapporten verschenen in 2020

- Boreel, G.L., *Plangebied Sonnenbergkwartier te IJsselmuiden, gemeente Kampen; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (verkennend booronderzoek)*, RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., (2020).
- Brouwer, E., *Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase. Slenkstraat 7a te IJsselmuiden, gemeente Kampen (OV)*. Laagland Archeologie Rapport 443, (2020).
- Ewolds, D. en H. Boon, *Archeologisch Bureauonderzoek Groot Onderhoud N765, gemeente Kampen*, Sweco Archeologische Rapporten 2336 (Groningen 2020).
- Ewolds, D. en H. Boon, *Archeologisch onderzoek Groot Onderhoud N765, gemeente Kampen*, Sweco archeologische rapporten 2351 (Groningen 2020).

- Geerts, R.C.A., *Evaluatieverslag opgraving Kampen-Reeve Deel Zuid*, ADC ArcheoProjecten (Amersfoort 2020).
- Groenhuijzen, M., *Archeologisch bureauonderzoek voor het plangebied Kampen-Veerweg 38-40, gemeente Kampen*, Zuidnederlandse Archeologische Notities, VUHbs archeologie (Amsterdam 2020). (Concept).
- Hendriksen, M. en J. Vosselman, *Plangebied Bisschopswetering 86 te Mastenbroek, gemeente Kampen; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek (verkennd booronderzoek)*, RAAP rapport 4577 (Weesp 2020).
- Hogervorst, M., *Archeologisch onderzoek Groot Onderhoud N765 te Kampen, gemeente Kampen*, Sweco Archeologische Rapporten 2387 (Groningen 2020).
- Holl, J., *Verkennd archeologisch booronderzoek Koekoeksweg-Plasweg te IJsselmuiden*, Econsultancy, Rapportnummer 13012.003 (2020).
- Kuijl, E.E.A. van der en C. Assië, *Bureauonderzoek en verkennend booronderzoek archeologie plangebied transportleiding tussen Ens en IJsselmuiden, gemeente Noordoostpolder en gemeente Kampen*, Hamaland Advies projectnummer 202777 (2020).
- Ridder, J.A.A., *Archeologisch onderzoek dijkversterking Noordelijke Randmeerdijk. Inventariserend veldonderzoek overig door middel van boringen - verkennende fase (IVO-O)*, Archeologische Rapporten Geonius 214 (Geleen 2020).
- Verboom-Jansen, M., *N50 Kampen-Kampen-Zuid Gemeente Kampen (OV). Een Archeologisch Bureauonderzoek (BO)*, Transect-rapport 2743 (Nieuwegein 2020).
- Vosselman, J., *Plangebied Ramspol te Kampen, gemeente Kampen. Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek*, RAAP rapport nr. 4910 (2020).

Noten

1. Periode-dateringen zijn enigszins arbitrair en kunnen per gebied uiteenlopen.
2. Ringenier, H., *Plangebied Oosterlandenweg te IJsselmuiden, gemeente Kampen; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek (verkennende fase)*. RAAP notitie 3697, (Weesp 2011).
3. Pathologie is een medische wetenschap die zich bezighoudt met het ontstaan en verloop van ziekten.